

**ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 159-1 КК УКРАЇНИ**

У статті висвітлено питання особливостей об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 159-1 КК України; проаналізовано кваліфікуючі ознаки порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборчої агітації, агітації зі всеукраїнського або місцевого референдуму; сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України.

Ключові слова: вибори, об'єктивна сторона злочину, кримінальна відповідальність, політична партія.

В статье освещены вопросы особенностей объективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 159-1 УК Украины; проанализированы квалифицирующие признаки нарушения порядка финансирования политической партии, предвыборной агитации, агитации по всеукраинскому или местному референдуму; сформулированы предложения по совершенствованию действующего уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: выборы, объективная сторона преступления, уголовная ответственность, политическая партия.

In the article the question on the specifics of the objective side of the offense provided st. 159-1 Criminal Code of Ukraine; analyzed the aggravating circumstances of breach of the financing of political parties, campaigning, campaigning Ukrainian or local referendum; Suggestions for improving the current criminal law in Ukraine.

Key words: elections actus reus, criminal responsibility, political party.

Вступ. Перебіг політичних та управлінських процесів в Україні за роки незалежності наочно демонструє дві крайності – стагнацію або революцію (помаранчева революція 2004 р., революція гідності 2014 р.). Сьогодні органи державної влади та громадянське суспільство зобов'язані забезпечити розбудову України як демократичної, соціально орієнтованої держави.

Однак проведений аналіз статистичних даних Генеральної прокуратури України свідчить, що за 2015 р. до Єдиного реєстру досудового розслідування було внесено тільки три кримінальних правопорушення за ст. 159-1 КК України, а в 2016 р. таких правопорушень було лише два [1]. Однак за ці два роки у жодному із зареєстрованих кримінальних проваджень не повідомлялось про підозру та не спрямовувався до суду обвинувальний акт. Це зобов'язує відповідні правоохоронні органи вжити адекватних заходів щодо охорони виборчих прав громадян від злочинних посягань та притягнення винних осіб до відповідальності.

Постановка завдання. Мета статті – визначити основні складники об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 159-1 КК України, а також сформулювати на цій підставі пропозиції, спрямовані на вдосконалення положень цієї статті.

Проблема регулювання діяльності політичних партій не нова для вітчизняної та зарубіжної юридичної науки і через свою складність та багатоаспектність знайшла висвітлення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених – В.С. Журавського, В.І. Кафарського, О.Б. Ковальчук, В.В. Лапасвої, М.В. Примуша, М.І. Хавронюка, В.М. Шаповала, Ю.Р. Шведа, О.П. Шумельди, Ю.А. Юдіна та ін.

Результати дослідження. Варто відзначити, що дотримання норм законодавства у сфері порядку фінансування політичної партії, передвиборчої агітації, агітації зі всеукраїнського або місцевого референдуму є важливим з огляду на міжнародні стандарти, правила, а тому соціально зумовленим. Зокрема, відповідно до Рекомендацій Парламентської Асамблеї Ради Європи 1516 (2001) зазначено, що, оскільки приватне фінансування політичних партій, зокрема пожертви, створює можливості для впливу та корупції, повинні застосовуватися такі правила, як а) заборона пожертв від державних підприємств, підприємств, що знаходяться під державним контролем, фірм, що виробляють товари чи надають послуги для публічного адміністративного сектору; б) заборона пожертв від компаній, розмі-

щених в офшорних зонах; в) суворі обмеження на пожертви від юридичних осіб; г) законодавча межа максимальної суми пожертв; г) заборона пожертв від релігійних інституцій [2].

Згідно з п. 13 Правил щодо фінансування політичних партій будь-які порушення у фінансуванні політичних партій мають тягнути за собою санкції, пропорційні серйозності порушення, зокрема у вигляді втрати всього або частини державного фінансування. Крім того, відповідно до п. 14 Правил щодо фінансування політичних партій будь-які порушення у фінансуванні виборчих кампаній мають тягнути за собою для партії або кандидата санкції, пропорційні серйозності порушення, зокрема у вигляді втрати або повного чи часткового відшкодування державного фінансування, сплати штрафу чи іншої фінансової санкції або скасування результатів виборів [3]. Крім того, українській владі вже давно було рекомендовано, щоби всі порушення чинних і будь-яких майбутніх правил фінансування політичних партій та виборчих кампаній були чітко визначеними і карались ефективними, пропорційними та запобіжними санкціями, а кандидати несли персональну відповідальність за порушення правил фінансування партій та виборчих кампаній [4].

У зв'язку з цим законодавчим актом для протидії політичній корупції було внесено зміни до КК України шляхом викладення ст. 159-1 у новій редакції, що й зумовило необхідність аналізу об'єктивної сторони цього злочину [5]. Проте перед тим як охарактеризувати об'єктивну сторону злочину щодо порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації, агітації зі всеукраїнського або місцевого референдуму, варто спочатку навести визначення поняття цієї категорії.

Під поняттям об'єктивної сторони складу злочину треба розуміти процес суспільно небезпечного та протиправного посягання на охоронювані кримінальним законом інтереси, який розглядається з його зовнішнього боку, з позиції послідовного розвитку тих подій, які починаються зі злочинної дії суб'єкта та закінчуються настанням злочинного результату [6, с. 9]. Розглядаючи питання об'єктивної сторони злочину, доцільно було би розглянути думку вчених-криміналістів, переважна більшість яких відносила до об'єктивної сторони складу злочину такі ознаки, як діяння (дія чи бездіяльність), спосіб, засоби, місце і час, обстановка вчинення злочину, злочинний наслідок і причинний зв'язок. А.А. Піонтковський відносить до об'єктивної сторони також і суспільну небезпеку та протиправність діяння [7, с. 24].

Деякі автори обмежували зміст об'єктивної сторони складу злочину, відносячи до неї тільки дію або бездіяльність, злочинний наслідок і причинний зв'язок. Так, В.М. Кудрявцев вважав, що спосіб, місце, час і обстановка вчинення злочину не є самостійними елементами об'єктивної сторони складу злочину, тому що вони лише характеризують діяння (дію або бездіяльність злочинця) [8, с. 28].

У сучасній літературі одним із найбільш розгорнутих та деталізованих є визначення, запропоноване Л. Гаухманом, – це сукупність зовнішніх, об'єктивних, соціально значимих, таких, що виражають суспільну небезпечність та її ступінь, суттєвих, типових для цього виду злочинів ознак, передбачених кримінальним законом і за бланкетності диспозиції статті Особливої частини КК – в інших законах та (або) інших нормативних правових актах, які характеризують злочин як закінчений та вчинений виконавцем (виконавцями) [9, с. 90].

На основі вищевказаного, на нашу думку, логічним визначенням поняття об'єктивної сторони складу злочину, яке у повному обсязі відобразить її реальний зміст, буде таке: об'єктивна сторона злочину – це система передбачених кримінальним законом зовнішніх ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також зовнішню сторону посягання особи на суспільні відносини та є предметом її суб'єктивної оцінки [10, с. 5].

Таким чином, з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 159-1 КК України, може виражатись у вчиненні таких активних дій особи, як 1) подання наперед недостовірних відомостей у звіті партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру або у фінансовому звіті про надходження та використання коштів виборчого фонду партії, місцевої організації партії, кандидата на виборах; 2) умисне здійснення внеску на підтримку політичної партії особою, яка не має на те права, або від імені юридичної особи, яка не має на те права; 3) умисне здійснення внеску на користь політичної партії фізичною особою або від імені юридичної особи у великому розмірі; 4) умисне надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації, агітації зі всеукраїнського або місцевого референдуму фізичною особою або від імені юридичної особи у великому розмірі чи особою, яка не має на те права, або від імені юридичної особи, яка не має на те права; 5) умисне отримання внеску на користь партії від особи, яка не має права здійснювати такий внесок, або у великому розмірі, умисне отримання у великому розмірі фінансової (матеріальної) підтримки у здійсненні передвиборної агітації, агітації зі всеукраїнського або місцевого референдуму; 6) умисне отримання такої фінансової (матеріальної) підтримки від особи, яка не має права надавати таку фінансову (матеріальну) підтримку [11].

Варто зазначити, що фактично законодавчо не досить чітко врегульовано процедуру подання наперед недостовірних відомостей у звіті партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, що використано в диспозиції ст. 159-1 КК України, є не досить коректним із позиції юридичної техніки [12, с. 72]. Зокрема, відповідно до ст. 17 Закону України «Про політичні партії в Україні» звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру повинен містити інформацію про 1) майно політичної партії, її кожної місцевої організації, яка у уста-

новленому порядку набула статусу юридичної особи, вартість такого майна станом на кінець відповідного звітного кварталу; 2) дату здійснення кожного внеску на користь політичної партії, її місцевої організації, яка в установленому порядку набула статусу юридичної особи, а також до виборчого фонду політичної партії, її місцевої організації чи кандидата від політичної партії (місцевої організації партії); 3) суму отриманих протягом звітного періоду коштів із державного бюджету, виділених на фінансування статутної діяльності політичної партії та окремо на відшкодування витрат, пов'язаних із фінансуванням передвиборчої агітації (у разі отримання політичною партією таких коштів); 4) дату здійснення кожного платежу з рахунків політичної партії, її місцевої організації, яка в установленому порядку набула статусу юридичної особи, рахунку (рахунків) виборчого фонду політичної партії, її місцевої організації, кандидата від політичної партії (місцевої організації партії); 5) дату виникнення, припинення, суму (вартість) кожного фінансового зобов'язання (станом на кінець звітного періоду) політичної партії, її місцевої організації, яка в установленому порядку набула статусу юридичної особи, та особу, на користь якої фінансове зобов'язання підлягає виконанню [13].

За злочини, передбачені частинами 2–4 ст. 159-1 КК, зокрема за незаконне здійснення внеску (підтримки), відповідальність можуть понести будь-які осудні фізичні особи, що досягли 16-річного віку. Йдеться про умисне і вчинене у великому розмірі 1) здійснення внеску на користь політичної партії а) фізичною особою або б) від імені юридичної особи; 2) надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборчої агітації, агітації з референдуму а) фізичною особою або б) від імені юридичної особи чи в) особою, яка не має на те права, або г) від імені юридичної особи, яка не має на те права. Звернемо увагу на те, що розмір (сума) внеску у формі робіт, товарів або послуг визначається на основі ринкової вартості ідентичних або подібних робіт, товарів та послуг на відповідному ринку за методологією, розробленою та затвердженою НАЗК за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики (ч. 5 ст. 15 Закону України «Про політичні партії в Україні»). Проте станом на 1 січня 2017 р. такої методології не існує, а тому кримінальне переслідування особи за здійснення внеску на підтримку політичної партії у великому розмірі, який полягав у роботах, товарах чи послугах, є неможливим [14].

При цьому відповідно до ст. 15 Закону України «Про політичні партії в Україні» не допускається здійснення внесків на підтримку політичних партій 1) органами державної влади та органами місцевого самоврядування; 2) державними та комунальними підприємствами, установами та організаціями, а також юридичними особами, в яких не менше десяти відсотків статутного капіталу або прав голосу прямо або опосередковано належать державі, органам місцевого самоврядування чи нерезидентам або кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»; 3) іноземними державами, іноземними юридичними особами, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є іноземці чи особи без громадянства; 4) незареєстрованими громадськими об'єднаннями, благодійними та релігійними об'єднаннями (організаціями); 5) громадянами України, які не досягли 18-річного віку, громадянами України, яких судом визнано недієздатними, а також анонімними особами або під псевдонімом; 6) іншими політичними партіями; 7) фізичними та юридичними особами, з якими укладено договір про закупівлю робіт, товарів чи послуг для забезпечення потреб держави або територіальної громади згідно із Законом України «Про здійснення державних закупівель»; 8) фізичними та юридичними особами, які мають непогашений податковий борг [13].

Висновки. Специфіка умисного здійснення внеску на підтримку політичної партії, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, організованою групою або у поєднанні з вимоганням внеску чи фінансової (матеріальної) підтримки у здійсненні передвиборчої агітації, дає змогу дійти висновку, що вона може мати місце тоді, коли 1) умисне здійснення внеску на підтримку політичної партії у великому розмірі вчиняється двома або більше виконавцями, кожен з яких виконує всі дії, що утворюють об'єктивну сторону цього складу (наприклад, декілька осіб, які об'єднані спільною метою, надають певні матеріальні цінності з порушенням встановленого законом порядку надання підтримки на виборах); 2) надання фінансової (матеріальної) підтримки у великому розмірі вчиняється двома або більше виконавцями, кожен з яких виконує частину дій, що характеризують об'єктивну сторону; 3) порушення порядку фінансування на виборах вчиняється двома або більше особами, при цьому лише одна з них виконує роль виконавця, а інші є підбурювачами, пособниками або організаторами.

Список використаних джерел:

1. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх судового розслідування за 2015–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
2. Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи 1516 (2001). Фінансування політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=DCB18A3AA744DB458FFEC474D147FA17?art_id=48947&cat_id=46352.

3. Правила щодо фінансування політичних партій. Прийняті Венеціанською Комісією на своєму 46-му пленарному засіданні у Венеції 9–10 березня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://crimcor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=DCB18A3AA744DB458FFEC474D147FA17?art_id=48947&cat_id=46352.

4. Оціночний звіт по Україні. Прозорість фінансування партій. Для затвердження GRECO на 52-му Пленарному засіданні (Страсбург, 17–21 жовтня 2011 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oblrada.pl.ua/uploads/kor/greco-eval-iii-rep-2011-1e-theme-ii-ukr-0.pdf>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 8 жовтня 2015 р. № 731-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 49–50. – Ст. 449.

6. Кучер Ю.А. Объект преступления как системообразующий элемент основания уголовной ответственности / Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2002. – Спец. вип. у двох частинах. – Ч. 1. – С. 5–9.

7. Основні питання загального вчення про склад злочину / М-во вищ. і серед. спец. освіти УСРС; КДУ. К. : Вид-во Київ. ун-ту. – 1964. – 188 с.

8. Кудрявцев В.М. Общая теория квалификации преступлений / 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юристъ. – 1999. – 471 с.

9. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика [Текст] / Л.Д. Гаухман. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. – 316 с.

10. Дорохіна Ю.А. Розвиток поняття об'єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи / Ю.А. Дорохіна // Юридична наука. – 2013. – № 8. – С. 49–55.

11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

12. Стурова Т.С. Проблеми юридичної техніки на прикладі ст. 159-1 КК України / Законодавство кримінально-правового напрямку : стратегія, тактика, техніка. Шості юридичні читання: матеріали наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених (ОНУ ім. І.І. Мечникова, кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики, 24 квітня 2009 р.) / М-во освіти і науки України; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова; уклад.: Є.Л. Стрельцов, І.С. Доброход. – О. : Астропринт. – 2009. – С. 72.

13. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.

14. Щодо відповідальності за порушення правил фінансування політичних партій і виборчих кампаній [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/ua/news/20871786-schodovidpovidalnosti-za-porushennya-pravil-finansuvannya-politichnih-partiy-i-viborchih-kampaniy>.

УДК 343.373

ШИЯН О.Ю.

ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ, ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ЧИ НАДАННЯ КРЕДИТІВ ІЗ БЮДЖЕТУ БЕЗ ВСТАНОВЛЕНИХ БЮДЖЕТНИХ ПРИЗНАЧЕНЬ АБО З ЇХ ПЕРЕВИЩЕННЯМ

Статтю присвячено проблемі генези як складника соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. Цю генезу поділено на чотири основних її етапи – 1) етап виникнення кримінальної відповідальності за казнокрадство у вітчизняному кримінальному законодавстві (середина XVIII – перша половина XIX ст.); 2) етап розвитку кримінальної відповідальності за розкрадання у сфері державної та громадської служби (середина XIX – початок XX ст.); 3) етап кваліфікації нецільового використання бюджетних коштів як розкрадання та/або службових (посадових) злочинів (XX ст.); 4) етап встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про бюджетну систему (кінець XX – початок XXI ст.).

Ключові слова: генеза, соціальна зумовленість, кримінальна відповідальність, казнокрадство, порушення законодавства, бюджетна система, нецільове використання, бюджетні кошти.

© ШИЯН О.Ю. – аспірант кафедри кримінального права (Класичний приватний університет), старший викладач кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права (Запорізький національний технічний університет)